

Józef Kania

**PROGRAMY ROLNO-ŚRODOWISKOWE
I ZASADY DOBREJ PRAKTYKI ROLNICZEJ
JAKO MOŻLIWOŚCI
OPTYMALNEGO GOSPODAROWANIA
I OCHRONY DOLIN RZECZNYCH**

Streszczenie

W pracy omówiono cele i zasady wdrażania programów rolno-środowiskowych w naszym kraju wraz z ich opcjami, stawkami płatności, zasięgiem działania oraz uzyskanymi efektami w tym zakresie w woj. małopolskim na tle Polski. Szczegółową analizą objęto następujące pakiety i ich opcje: rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne, utrzymanie łąk ekstensywnych, utrzymanie pastwisk ekstensywnych, ochrona wód i gleb, tworzenie stref buforowych oraz ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich.

Wdrażanie poszczególnych pakietów, bądź ich opcji przez rolników wymusza na nich stosowanie metod, które wykraczają poza zwykłą dobrą praktykę rolniczą, i które z jednej strony warunkują otrzymanie określonych dopłat, a z drugiej – zmniejszają ryzyko zanieczyszczenia wody – głównego zasobu ochrony środowiska, jak również jego elementów, tj. gleby, powietrza i krajobrazu. Stąd w pracy omówiono również zasady „Kodeksu dobrej praktyki rolniczej”, wymogi Dyrektywy Azotanowej i zasady dobrej praktyki rolniczej dla potrzeb jej wdrażania oraz zasady tzw. zwykłej dobrej praktyki rolniczej, których przestrzeganie dotyczy wszystkich gospodarstw rolnych w UE.

Słowa kluczowe: programy rolno-środowiskowe, zasady dobrej praktyki rolniczej, zwykła dobra praktyka rolnicza, Dyrektywa Azotanowa

WSTĘP

Działania prowadzone przez Unię Europejską (UE) w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) zarówno w jej aspekcie rynkowym, jak i strukturalnym, zmierzają do rozwoju obszarów wiejskich nie tylko jako środowiska produkcji rolnej, ale również do poprawy warunków życia i pracy jej mieszkańców, wzrostu jakości produktów rolnych oraz zapewnienia ochrony środowiska naturalnego i zachowania równowagi krajobrazowej [Kłodziński 1997; Michna 1993].

Polityka ochrony środowiska naturalnego jest dziś traktowana przez Unię Europejską jako nieodłączny element polityki na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju. Działania Wspólnoty Europejskiej (WE) w dziedzinie ochrony środowiska sięgają początku lat siedemdziesiątych. Pierwszy taki program realizowany był w latach 1973–75, kolejne dwa w latach 1976–81 oraz 1982–1986. Sformułowano w nich podstawowe zasady podejmowania środków ostrożności i prewencji oraz odpowiedzialności finansowej za skutki zanieczyszczeń. Akty prawne z tego zakresu miały jednak charakter tylko zakazów i nakazów [ABC... 2004]. Realizacja głównego celu WPR, tj. podniesienie wydajności produkcji rolnej wspomaganego systemem dopłat do produkcji doprowadziła z jednej strony do osiągnięcia samowystarczalności żywnościowej UE, a nawet do nadprodukcji żywności, a z drugiej doprowadziła do: degradacji i zaniku dzikich siedlisk, wzrostu zużycia środków ochrony roślin i nawozów prowadzącego do zanieczyszczenia wód i gleb, erozji gleb, zaniku tradycyjnych form gospodarowania, zaniku rodzimych ras zwierząt gospodarskich, zaniku lokalnych odmian roślin użytkowych i pogarszającej się jakości produktów rolnych [Musiał, Kania 1998].

Radykalny przełom nastąpił w czwartym programie (1987–1992), a Wspólnota otrzymała w Jednolitym Akcie Europejskim (1 lipca 1997) legitymację prawną swych poczynań w dziedzinie ochrony środowiska poprzez wprowadzenie do Traktatu o WE nowego tytułu „Środowisko naturalne”. Piąty program zatytułowany „W stronę zrównoważonego rozwoju” obejmował lata 1993–2000. W Traktacie z Maastricht (7 luty 1992) przyjęto, że wszelkie działania na rzecz środowiska naturalnego są traktowane na równi z podstawowym celem, jakim jest zapewnienie rozwoju gospodarczego Wspólnoty. W traktacie Amsterdamskim (2 października 1997) wprowadzono natomiast do Traktatu o WE nowy artykuł stanowiący, że wymogi ochrony środowiska naturalnego muszą być uwzględnione przy

określaniu i realizacji wszelkiej polityki Wspólnoty, w szczególności mającej na celu trwały (harmonijny) rozwój [ABC... 2004].

W reformie WPR (Mac Sharry, 1992) nastąpiła zasadnicza zmiana w nastawieniu do problemu ochrony środowiska. Wprowadzono nowe instrumenty do WPR, w postaci planu rozwoju obszarów wiejskich, w tym programu rolno-środowiskowego, który stał się obowiązkowym dla wszystkich krajów UE jako podstawa II filaru WPR [Kania 2005].

Szósty program działań w dziedzinie środowiska naturalnego pt. „Środowisko 2010: Nasza przyszłość zależy od naszego wyboru” został przyjęty przez Komisję Europejską na lata 2001–2010, w której za priorytetowe zostały uznane cztery dziedziny: przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, ochrona przyrody i bioróżnorodności, dbałość o wpływ środowiska na zdrowie oraz oszczędne wykorzystanie zasobów naturalnych i gospodarki odpadami [ABC... 2004].

Polityka ochrony środowiska jako nieodłączny element WPR i polityki regionalnej UE, stanowi olbrzymią szansę rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. W ramach tej polityki wspierana jest realizacja takich zadań, jak: rozwój i eksploatacja terenów leśnych, inwestycje w ochronę środowiska, pobudzanie świadomości ekologicznej na obszarach wiejskich, odnowa i rozwój wsi, zachowanie dziedzictwa kulturowego, zachowanie i promocja naturalnych walorów obszarów wiejskich oraz realizacja programów rolno-środowiskowych w gospodarstwach rolnych [Kania 2003; Kachel 2001].

Należy zaznaczyć, że stopień wdrażania programów rolno-środowiskowych w krajach UE (15) jest bardzo zróżnicowany. Kraje o największym stopniu realizacji programów rolno-środowiskowych to Austria – 78,2% gospodarstw i 67,8% UR, Finlandia – 77,2% gospodarstw i 86,9% UR oraz Szwecja – 63,7% gospodarstw i 51,6% UR. Kraje UE o najmniejszym stopniu realizacji programów rolno-środowiskowych to Belgia – 2,8% gospodarstw i 1,7% UR, Holandia – 5,9% gospodarstw i 1,9% UR, Włochy – 7,1% gospodarstw i 13,6% UR. W Polsce planuje się, iż programami rolno-środowiskowymi do roku 2013 objętych zostanie 20,0% gospodarstw i 5% UR [Faber, Duer 2001; Przewodnik... 2004].

CEL I ZAKRES PRACY ORAZ METODYKA BADAŃ

W pracy omówiono cele i zasady wdrażania programów rolno-środowiskowych w naszym kraju wraz z ich opcjami, stawkami płatności, zasięgiem działania oraz uzyskanymi efektami w tym zakresie w woj. małopolskim i w Polsce. Szczegółową analizą objęto następujące

pakiety i ich opcje: rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne, utrzymanie łąk ekstensywnych, utrzymanie pastwisk ekstensywnych, ochrona wód i gleb, tworzenie stref buforowych oraz ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich.

Wdrażanie poszczególnych pakietów bądź ich opcji przez rolników wymusza na nich stosowanie metod, które wykraczają poza zwykłą dobrą praktykę rolniczą, i które z jednej strony warunkują otrzymanie określonych dopłat, a z drugiej – zmniejszają ryzyko zanieczyszczenia wody – głównego zasobu ochrony środowiska, jak również jego elementów, tj. gleby, powietrza i krajobrazu. Stąd w pracy omówiono również zasady „Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej” (KDPR), wymogi Dyrektywy Azotanowej i zasady dobrej praktyki rolniczej dla potrzeb jej wdrażania oraz zasady tzw. zwykłej dobrej praktyki rolniczej, których przestrzeganie dotyczy wszystkich gospodarstw rolnych w UE.

Podstawowym materiałem badawczym były najważniejsze akty prawne w formie ustaw i rozporządzeń dotyczące Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) oraz Działania 4: Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt oraz przegląd publikacji z tego zakresu. Dane empiryczne dotyczące stanu wdrażania programów rolno-środowiskowych w Polsce i w woj. małopolskim uzyskano w centrali ARiMR w Warszawie oraz w OR ARiMR w Krakowie. Analizę uzyskanych danych przeprowadzono w formie tabelaryczno-opisowej i zilustrowanej dodatkowo rysunkami.

KRAJOWY PROGRAM ROLNO-ŚRODOWISKOWY

Po uzyskaniu przez nasz kraj członkostwa w Unii Europejskiej, polscy rolnicy mogą korzystać z wielu instrumentów wsparcia finansowego z budżetu unijnego. Jednym z nich są programy rolno-środowiskowe, będące odzwierciedleniem Krajowego Programu Rolno-Środowiskowego (KPR), który stanowi Działanie 4: Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2004–2006 [Plan... 2004; Przewodnik... 2004; Wspieranie... 2005].

Celem ogólnym programu rolno-środowiskowego jest zachęcenie rolników do ochrony środowiska i przyrody w swoich gospodarstwach rolnych poprzez podejmowanie działań, które wykraczają poza Zwykłą Dobrą Praktykę Rolniczą.

Cele szczegółowe to:

- promocja systemów produkcji rolniczej prowadzonych w sposób zgodny z wymogami naturalnego środowiska (przeciwdziałanie zanieczyszczeniom wód, erozji gleb),
- ochrona i kształtowanie krajobrazu oraz ochrona siedlisk gatunków dzikiej flory i fauny zagrożonych wyginięciem,
- ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich,
- poprawa stanu świadomości ekologicznej wśród społeczności wiejskiej.

Aby uzyskać wsparcie, rolnik musi posiadać albo dzierżawić grunt (który spełnia kryteria zasięgu geograficznego pakietów rolno-środowiskowych) lub posiadać zwierzęta - co najmniej w czasie trwania zobowiązania, prowadzić działalność rolniczą na powierzchni co najmniej 1 ha użytków rolnych, zobowiązać się do stosowania zwykłej dobrej praktyki rolniczej w całym gospodarstwie oraz do przestrzegania zaleceń wynikających z programu rolno-środowiskowego przez 5 lat, podjąć się prowadzenia szczegółowych zapisów dotyczących gospodarowania i podstawowych danych dotyczących zwierząt (DJP/ha) potrzebnych dla celów kontroli i monitoringu oraz oświadczyć, że posiada plan rolno-środowiskowy przygotowany dla jego gospodarstwa przy udziale doradcy rolno-środowiskowego [Kaczmarek 2005; Lipińska, Suchoń 2006].

Program rolno-środowiskowy obejmuje siedem następujących pakietów o różnym zasięgu działania, co oznacza, że mogą one być wdrażane na terenie całego kraju, bądź tylko w strefach priorytetowych (w nawiasach podano kod pakietu):

1. Rolnictwo zrównoważone (S01)	– Strefy priorytetowe
2. Rolnictwo ekologiczne (S02)	– Cały kraj
3. Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01)	– Strefy priorytetowe
4. Utrzymanie pastwisk ekstensywnych (P02)	– Strefy priorytetowe
5. Ochrona gleb i wód (K01)	– Cały kraj
6. Strefy buforowe (K02)	– Cały kraj
7. Ochrona lokalnych ras zwierząt gosp. (G01)	– Cały kraj

Należy wyjaśnić, iż strefa priorytetowa (SP) to obszar wdrażania programu rolno-środowiskowego, który wykazuje określone problemy środowiskowe i wymaga podjęcia działań naprawczych lub ochronnych.

W 16 województwach naszego kraju wyróżniono 69 stref priorytetowych, w tym, wg obliczeń autora, aż 32 to doliny rzek. Powierzchnia stref priorytetowych wynosi 9,9 mln ha (32% pow. kraju). Planuje się, że powierzchnia objęta KPR w latach 2004–2006 wyniesie 1,2 mln ha (5% UR) [Przewodnik... 2004].

Przykładowo w województwie małopolskim wyróżniono cztery strefy priorytetowe obejmujące następujące gminy (Dz.U. nr 174 z 2004 r. poz. 1809):

I. Północna – Bochnia, Drwinia, Igołomia-Wawrzeńczyce, Koszyce, Koniusza, Kłaj, Miechów, Niepołomice, Nowe Brzesko, Pałecznicza, Proszowice, Raclawice, Radziemice, Słaboszów, Wieliczka.

II. Dolina Dunajca – Czchów, Gręboszów, Gródek nad Dunajcem, Korzenna, pow. tarnowski bez: Lisia Góra, Ryglice, Skrzyszów.

III. Popradzka – Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Krynica, Łabowa, Łącko, Muszyna, Nawojowa, Piwniczna, Rytro, Stary Sącz, Szczawnica.

IV. Gorczańska – Dobra, Kamienica, Łapsze Niżne, Mszana Dolna, Niedźwiedz, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Rabka, Słopnice.

Istota poszczególnych pakietów rolno-środowiskowych jest następująca [Wspieranie... 2006]:

Rolnictwo zrównoważone – polega na ograniczeniu nawożenia, zbilansowaniu gospodarki nawozami i przestrzeganiu odpowiedniego następstwa roślin.

Rolnictwo ekologiczne – polega na stosowaniu metod rolnictwa ekologicznego w rozumieniu Rozporządzenia Rady (WE) 2092/91 i 1804/99 oraz Ustawy o rolnictwie ekologicznym.

Utrzymanie łąk ekstensywnych – wiąże się z przywróceniem lub kontynuacją wykaszania traw o wysokich walorach przyrodniczych

i zagrożonych degradacją, w terminie od dnia 15 sierpnia dla łąk trzęślicowych i od dnia 1 lipca dla pozostałych łąk.

Utrzymanie pastwisk ekstensywnych – zakłada przywrócenie lub zachowanie ekstensywnych wypasów na półnaturalnych pastwiskach w sposób gwarantujący utrzymanie walorów florystycznych i miejsc przebywania gatunków zagrożonych wyginięciem.

Ochrona gleb i wód – polega na stosowaniu wariantów pakietu (międzyplonów i wsiewek poplonowych) w celu zwiększenia udziału gleb z okrywą roślinną w okresie jesienno-zimowym.

Strefy buforowe – ich zachowanie polega na tworzeniu nowych 2 lub 5-metrowych pasów zadarnionych na granicy gruntów rolnych z wodami powierzchniowymi lub na terenach intensywnie użytkowanych rolniczo w celu ograniczania negatywnego oddziaływania rolnictwa i ochrony siedlisk wrażliwych.

Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich – polega na utrzymaniu hodowli ras bydła, koni i owiec zagrożonych wyginięciem.

Każdy z pakietów można realizować w różnych wariantach, za które przysługują różne stawki dopłat [Wspieranie... 2006]. W przypadku pakietów realizowanych na terenie całego kraju są one następujące:

Rolnictwo ekologiczne (S02)	zł/ha
– uprawy rolnicze (bez certyfikatu/z certyfikatem)	680/600
– trwałe użytki zielone (bez certyfikatu/z certyfikatem)	330/260
– uprawy warzywnicze (bez certyfikatu/z certyfikatem)	980/940
– uprawy sadownicze (bez certyfikatu/z certyfikatem)	1800/1540
Ochrona gleb i wód (K01)	zł/ha
– wsiewki poplonowe	330
– międzyplon ozimy	570
– międzyplon ścierniskowy	520
Strefy buforowe (K02)	zł/mb
– strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach słabych: 2-metrowe	0,18
5-metrowe	0,46
– strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach dobrych: 2-metrowe	0,26
5-metrowe	0,64
Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich (G01)	zł/szt
Bydło polskie czerwone i biało- i szarybrzoze	1080
Koniki polskie, huculskie, małopolskie, śląskie	1300
Owce: wrzosówka, świniarka, olkuska i inne	310

W strefach priorytetowych warianty pakietów realizowanych i wysokość dopłat są następujące:

Rolnictwo zrównoważone (S01)	
Jednolita stawka dopłat – 160 zł/ha: do 50 ha UR	
50% jednolitej stawki: powyżej 50 ha UR	
25% jednolitej stawki powyżej 100 ha UR	
5% jednolitej stawki powyżej 300 ha UR	
Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01)	zł/ha
– półnaturalne łąki jednokośne zaliczane do łąk bagiennych, łąk trzęślicowych i muraw ciepłolubnych (wykaszenie ręczne/mechanicznie)	1030/400
– półnaturalne łąki dwukośne na siedliskach	

świeżych i wilgotnych zaliczanych do grupy łąk rajgrasowych oraz kaczeńcowych	880
Utrzymanie pastwisk ekstensywnych (P02)	zł/ha
– pastwiska na murawach ciepłolubnych	300
– pastwiska nizinne na siedliskach świeżych i wilgotnych	400
– pastwiska górskie od 350–500m/ powyżej 500 m n.p.m.	230/560

Wnioskodawca może uzyskać płatność za wdrażanie od 1 do 3 pakietów. Jeżeli w danym gospodarstwie wdrażanych jest więcej niż jeden pakiet obowiązują następujące zasady ich łączenia (tab. 1).

Tabela 1. Zasady łączenia pakietów rolno-środowiskowych na poziomie gospodarstwa

Table 1. Rules of combining of agri-environmental packages at the farm level

Nazwa pakietu Name of package	Kod pakietu / Code of package						
	S01	S02	P01	P02	K01	K02	G01
Rolnictwo zrównoważone (S01)		N	TW	TW	TW	TW	TW
Rolnictwo ekologiczne (S02)	N		TW	TW	N	TW	T
Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01)	TW	TW		TW	TW	TW	TW
Utrzymanie pastwisk ekstensywnych (P02)	TW	TW	TW		TW	TW	TW
Ochrona gleb i wód (K01)	TW	N	TW	TW		TW	TW
Strefy buforowe (K02)	TW	TW	TW	TW	TW		TW
Ochrona rodzimych ras (G01)	TW	T	TW	TW	TW	TW	

(N – pakiety wykluczające się, T – pakiety można łączyć, TW – pakiety można łączyć tylko w strefach priorytetowych)

(N – mutually excluding packages, T – packages could be combined/addend, TW – packages could be combined only in priority zones)

Źródło/Source: [Wspieranie... 2005, 2006]

Dla każdego pakietu zostały określone szczegółowe wymagania, które muszą być wdrożone w danym gospodarstwie [Przewodnik... 2004]. Poniżej zilustrowano przykładowe wymagania dla pakietu **Rolnictwo zrównoważone (S01)**:

- przestrzeganie wymogów zwykłej dobrej praktyki rolniczej,
 - przestrzeganie prawidłowego doboru i następstwa roślin;
- w zmianowaniu obowiązują co najmniej trzy gatunki roślin, a jeden gatunek może być uprawiany na tym samym polu nie dłużej niż przez dwa lata. Wymóg ten nie dotyczy upraw wieloletnich; ponadto, udział

zbóż w strukturze zasiewów nie może przekraczać 66% powierzchni GO,

- opracowanie planu nawożenia; podstawą tego planu jest wykonywana raz na pięć lat analiza gleby oraz sporządzany co roku bilans azotu,

- niestosowanie osadów ściekowych,

- nawożenie gruntów ornych azotem, w ilościach nieprzekraczających 150 kg N/ha/rok dla gruntów ornych oraz 120 kg N/ha/rok dla trwałych użytków zielonych (dawki te odnoszą się zawsze do łącznej ilości azotu pochodzącego z nawozów naturalnych (obornik, gnojówka, gnojowica), kompostów i nawozów mineralnych),

- utrzymywanie obsady zwierząt (bydło, owce, kozy i konie) takiej, żeby nie przekroczyć 1,5 DJP/ha w przeliczeniu na główną powierzchnię paszową (użytki zielone i grunty orne z uprawą roślin pastewnych w plonie głównym),

- zachowanie w całym gospodarstwie powierzchni trwałych użytków zielonych i wszystkich elementów krajobrazu, które tworzą ostoje dzikiej przyrody (naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, bagna, kępy drzew i krzewów, miedze, torfowiska, źródła, itp.).

KODEKS DOBREJ PRAKTYKI ROLNICZEJ

Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej (KDPR) zawiera zbiór przyjaznych środowisku praktyk rolniczych, których stosowanie ma zapewnić zrównoważony rozwój w sferze produkcji rolniczej. Zawiera on praktyczne rady, jak zmniejszać ryzyko zanieczyszczenia wody i jaka praktyka kontroli zanieczyszczeń może być stosowana w gospodarstwie.

Najważniejszym celem KDPR jest podniesienie poziomu podstawowej wiedzy o ochronie wody – głównego zasobu środowiska, jak również jego elementów: gleby, powietrza, krajobrazu oraz o możliwościach przyczyniania się do ich ochrony. Kodeks, informując co jest dozwolone lub zabronione, zapobiega popełnieniu wykroczeń, kształtuje więc społeczną postawę rolników wobec obowiązującego prawa oraz uczy, jak ograniczać ujemne oddziaływanie na środowisko.

KDPR wyjaśnia w sposób szczegółowy zasady (dobre praktyki) dotyczące następujących zagadnień:

1. Urządzanie i zarządzanie gospodarstwem rolnym w rolnictwie zrównoważonym – zagospodarowanie rozłogu gruntów, organizacja

produkcji roślinnej i zwierzęcej, bilans składników mineralnych oraz substancji organicznych, integrowana ochrona roślin.

2. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami punktowymi i obszarowymi – płyty i zbiorniki do przechowywania nawozów naturalnych, dawki i terminy stosowania nawozów naturalnych i mineralnych, stosowanie ścieków i osadów ściekowych, stosowanie chemicznych środków ochrony roślin, agrotechniczne metody zanieczyszczenia wód.

3. Ochrona gruntów rolnych:

– przed erozją i degradacją fizyczną: erozja wodna i powietrzna, stosunki powietrzno-wodne gleb na gruntach ornyczych i nieużytkach zielonych,

– przed degradacją chemiczną: odczyn gleb, zawartość przyswajalnych składników pokarmowych,

– przed degradacją biologiczną: glebowe substancje organiczne i aktywność biologiczna gleby.

4. Ochrona powietrza – zapylenie i zadymienie powietrza, substancje odorowe, amoniak, gazy cieplarniane.

5. Ochrona krajobrazu i zachowanie bioróżnorodności – zagroda wiejska w krajobrazie, bioróżnorodność w gospodarstwie.

DYREKTYWA AZOTANOWA

Należy podkreślić, że Kodeks został opracowany zgodnie z wymogami Dyrektywy nr 9/676/EWG zwanej potocznie Dyrektywą Azotanową, wydana przez Radę Wspólnot Europejskich w 1991 r. oraz uwzględnia on również aktualny stan prawny w zakresie ochrony środowiska, a szczególnie ochrony wód w Polsce [Plan... 2004].

Celem tej Dyrektywy jest ograniczenie zanieczyszczenia wód azotanami, pochodzącymi bezpośrednio lub pośrednio ze źródeł rolniczych. Nadmierne stężenia azotanów w wodzie pitnej stanowią bezpośrednio zagrożenie dla zdrowia człowieka i zwierząt, a w wodach powierzchniowych również dla równowagi życia biologicznego, powodując tak zwany proces eutrofizacji wód. Zanieczyszczenie azotanami idzie ponadto w parze z zanieczyszczeniem wód innymi substancjami szkodliwymi, a więc stanowi sygnał zagrożenia podstawowego zasobu przyrody, jakim jest woda. Zgodnie z założeniami Dyrektywy Azotanowej podstawową metodą ograniczenia zanieczyszczeń wód azotanami z rolnictwa jest przestrzeganie przez rolników zasad dobrej praktyki rolniczej. W związku z tym Dyrektywa zaleca krajom członkowskim UE opracowanie i wdrożenie kodeksu.

Zbiór zasad dobrej praktyki rolniczej dla potrzeb wdrożenia Dyrektywy Azotanowej obejmuje aż 79 zaleceń odnoszących się do następujących praktyk [Plan... 2004]:

- okresy, w których stosowanie nawozów nie jest wskazane – 6 zasad,
- nawożenie pól na zboczach – 11 zasad,
- stosowanie nawozów na glebach podmokłych, zalanych, zamrażniętych i pokrytych śniegiem – 6 zasad,
- nawożenie pól w pobliżu cieków wodnych i strefy ochrony wód – 5 zasad,
- pojemność zbiorników i płyt do składowania i przechowywania nawozów naturalnych oraz pasz soczystych – 11 zasad,
- dawki i sposoby nawożenia – 10 zasad,
- użytkowanie gruntów i organizacja produkcji na użytkach rolnych – 19 zasad.
- minimalna powierzchnia „zielonych pól” – 4 zasady,
- plan nawożenia – 7 zasad.

ZWYKŁA DOBRA PRAKTYKA ROLNICZA

Wszystkie gospodarstwa rolne w UE korzystające z podstawowego instrumentu WPR, tj. dopłat bezpośrednich, a także z innych instrumentów objętych Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Sektorowym Programem Operacyjnym – Rolnictwo muszą stosować u siebie zasady tzw. zwykłej dobrej praktyki rolniczej.

Zwykła Dobra Praktyka Rolnicza to minimalne standardy prowadzenia działalności rolniczej, zgodne z obowiązującymi przepisami prawa, zawarte w KDPR. Standardy te odnoszą się do całego gospodarstwa i stanowią tzw. poziom referencyjny obowiązujący wszystkich beneficjentów programów rolno-środowiskowych. Dotyczą one [Plan... 2004; Przewodnik... 2004]:

1. Rolniczego wykorzystania ścieków lub odpadów ściekowych w gospodarstwie do nawadniania i nawożenia gruntów rolnych oraz stawów rybnych:

- Ścieki przeznaczone do wykorzystania w rolnictwie muszą być wstępnie oczyszczone, spełniać normy sanitarne i nie mogą zawierać zanieczyszczeń w ilościach przekraczających wartości określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska. Za spełnienie tych wymogów odpowiada podmiot oferujący ścieki.

– Ścieki wykorzystywane do celów rolniczych mogą pochodzić wyłącznie od zakładów posiadających pozwolenie wodnoprawne na ich rolnicze wykorzystanie.

– Gospodarstwa wykorzystujące ścieki powinny posiadać plany nawożenia, w których uwzględniono ilość składników nawozowych zawartych w dawkach ścieków przeznaczonych do wykorzystania w rolnictwie.

– Wykorzystanie ścieków jest zabronione na gruntach wykorzystywanych do uprawy roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi i zwierzęta.

2. Rolniczego wykorzystania komunalnych osadów ściekowych:

– Komunalne osady ściekowe mogą być stosowane na gruntach, których odczyn jest nie mniejszy niż pH 5,6, a zawartość w osadzie metali ciężkich nie powinna przekraczać ilości określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska. Komunalne osady ściekowe powinny spełniać normy sanitarne określone w ww. rozporządzeniu.

– Rolnik wykorzystujący osady ściekowe musi posiadać plan nawożenia, uwzględniający ilość składników nawozowych znajdujących się w osadach ściekowych przeznaczonych do zastosowania w rolnictwie, jak również wyniki analizy gleby, wykonane bezpośrednio przed stosowaniem osadu ściekowego.

– Stosowanie osadów ściekowych jest zabronione na gruntach z roślinami przeznaczonymi do bezpośredniego spożycia przez ludzi.

3. Stosowania i przechowywania nawozów naturalnych:

– W gospodarstwie można stosować tylko nawozy naturalne oraz nawozy dopuszczone do obrotu w drodze obwieszczenia Ministra Rolnictwa w MP.

– Dawka nawozu naturalnego, zastosowana w ciągu roku, nie może zawierać więcej niż 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha UR. Oznacza to, że zalecana ze względów środowiskowych obsada zwierząt powinna wynosić nie więcej niż dwie duże jednostki przeliczeniowe (DJP, krowa o wadze 500 kg = 1DJP) na 1 ha UR. Wówczas roczna produkcja nawozu naturalnego nie przekroczy 40 ton obornika lub 45 m³ gnojowicy na 1 ha UR.

– Nawozy naturalne w postaci stałej powinny być przechowywane w pomieszczeniach inwentarskich lub na nieprzepuszczalnych płytach zaopatrzonych w instalacje odprowadzające wycieki do szczelnych zbiorników na gnojówkę i wodę gnojową. Przepis ten będzie obowiązywał po 25 października 2008 r.

– Nawozy naturalne w postaci płynnej (gnojowica, gnojówka) powinny być przechowywane w szczelnych zbiornikach. Przepis ten będzie obowiązywał po 25 października 2008 r.

– Powierzchnia płyty gnojowej i pojemność zbiornika na gnojowicę powinna zapewnić możliwość gromadzenia nawozów naturalnych przez okres co najmniej 6 miesięcy.

– Zabrania się stosowania nawozów naturalnych i mineralnych na glebach zalanych wodą, przykrytych śniegiem lub zamarzniętych do głębokości 30 cm.

– Zabrania się stosowania nawozów naturalnych w postaci płynnej na glebach położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10% i pozbawionych okrywy roślinnej oraz podczas wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi.

– Nawozy naturalne oraz organiczne stosowane na gruntach ornych powinny być przykryte lub wymieszane z glebą nie później niż następnego dnia po wywiezieniu.

– Nawozy naturalne oraz organiczne w postaci stałej oraz płynnej mogą być stosowane tylko w okresie od dnia 1 marca do dnia 30 listopada, z wyjątkiem nawozów stosowanych na uprawy pod osłonami.

– Nawozy naturalne nie mogą być stosowane w bezpośrednim sąsiedztwie strefy ochronnej źródeł wody, ujęć wody, brzegu zbiorników oraz cieków wodnych, kąpielisk zlokalizowanych na wodach powierzchniowych oraz obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego.

– Nawozy mineralne w postaci stałej, w pasie o szerokości 20 m od strefy ochronnej źródeł i ujęć wody oraz od brzegu zbiorników i cieków wodnych, można stosować tylko ręcznie.

– Nawozy mineralne i organiczne w postaci stałej należy przechowywać w oryginalnych opakowaniach, zgodnie z instrukcją stosowania i przechowywania.

– Nawozy dostarczane luzem powinny być przechowywane w magazynach lub pod zadaszeniem: dopuszcza się składowanie tych nawozów w przyzmach formowanych na utwardzonym i nieprzepuszczalnym podłożu pod przykryciem z materiału wodoszczelnego; przyzmy nie mogą być zakładane na spadkach terenu oraz w strefach ochrony pośredniej i strefach wrażliwych wód; nie dopuszcza się składowania w przyzmach saletry amonowej i nawozów zawierających azotan amonowy w ilości, która odpowiada zawartości azotu całkowitego powyżej 28%.

4. Stosowania środków ochrony roślin:

Wolno stosować tylko środki ochrony roślin oraz materiał siewny, zawierający środki ochrony roślin, dopuszczone do obrotu i stosowania zgodnie z przepisami o ochronie roślin uprawnych lub o rolnictwie ekologicznym.

– Środki ochrony roślin należy stosować wyłącznie do celów określonych w etykiecie-instrukcji stosowania i ściśle według podanych w niej zaleceń.

– Rolnicy są zobowiązani do prowadzenia ewidencji zabiegów wykonywanych przy użyciu środków ochrony roślin i przechowywania jej przez co najmniej 4 lata od dnia wykonania zabiegu.

– Zabiegi chemicznej ochrony roślin powinny być wykonywane sprzętem sprawnym technicznie przez osoby posiadające aktualne zaświadczenie o przeszkoleniu. (Zaświadczenie o przeszkoleniu jest ważne przez okres 5 lat, natomiast badania sprawności technicznej opryskiwaczy powinny być przeprowadzane w odstępach czasu nie dłuższych niż 3 lata).

– Środki ochrony roślin na terenie otwartym należy stosować, jeżeli prędkość wiatru nie przekracza 3 m/s i miejsce stosowania środka ochrony roślin jest oddalone, co najmniej 5 m od dróg publicznych i co najmniej 20 m od budynków mieszkalnych i zabudowań inwentarskich, pasiek, upraw zielarskich, ogrodów działkowych, rezerwatów przyrody, wód powierzchniowych oraz od granicy wewnętrznego terenu ochrony strefy pośredniej źródeł i ujęć wód.

– Środki ochrony roślin na terenie otwartym należy stosować, jeżeli miejsce stosowania środka ochrony roślin jest oddalone co najmniej 5 m od dróg publicznych i co najmniej 20 m od budynków mieszkalnych i zabudowań inwentarskich, pasiek, upraw zielarskich, ogrodów działkowych, rezerwatów przyrody, wód powierzchniowych oraz od granicy wewnętrznego terenu ochrony strefy pośredniej źródeł i ujęć wody, przy kierunku wiatru w stronę tych obiektów.

– Rolnicy są obowiązani do przestrzegania okresów karencji i prewencji przy stosowaniu środków ochrony roślin.

– Zabrania się stosowania środków ochrony roślin niezgodnie z okresami prewencji dla pszczół.

5. Gospodarowania na użytkach zielonych:

– Obowiązuje zakaz wypalania roślinności na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych lub w strefie oczeretów i trzcin.

– Zakaz dotyczy również miedz oraz ściernisk i słomy.

– Gospodarowanie na użytkach zielonych nie powinno powodować zanieczyszczenia wód związkami azotu oraz trwałego uszkodzenia darni przez nadmierny wypas.

6. Ochrony siedlisk:

– Wypełnienie obowiązków na obszarach objętych ochroną prawną, wynikających z Ustawy o Ochronie Przyrody – podstawowe ograniczenia wiążą się głównie z takimi obszarami, jak parki narodowe i krajobrazowe oraz rezerваты przyrody zawarte w planach ochrony. Ograniczanie intensywności działań rolniczych ma na celu utrzymanie i racjonalne użytkowanie naturalnych zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych występujących na tych obszarach, aby zapewnić trwałość istnienia ginących gatunków roślin i zwierząt.

7. Utrzymanie czystości i porządku:

– Rolnicy zobowiązani są do utrzymania czystości i porządku na terenie gospodarstwa, jak również użytkowanych gruntów oraz do posiadania urządzeń do gromadzenia odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie gospodarstwa.

8. Ochrony gleby:

– Obowiązkiem rolnika jest przeciwdziałanie chemicznym, biologicznym i fizycznym procesom powodującym degradację gleby, a w szczególności erozji, które w efekcie prowadzą do zmniejszenia jej żyzności. Poza działaniami zapobiegającymi erozji, dla normalnego wzrostu i rozwoju roślin niezbędne jest zapewnienie właściwych stosunków powietrzno-wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo. Cel ten może być osiągnięty poprzez właściwy system melioracji odwadniająco-nawadniających.

– Utrzymywanie w stanie sprawności technicznej urządzeń przeciwoerozyjnych oraz urządzeń melioracji szczegółowych ciąży na właścicielu gruntów, na których znajdują się te urządzenia.

– Utrzymanie na stokach nachylonych 12° (20%) użytków zielonych.

9. Ochrony wody;

– Ścieki bytowe nie mogą być odprowadzane bezpośrednio do wód powierzchniowych lub do ziemi. Rolnik ma obowiązek prawidłowego gromadzenia i odprowadzania ścieków bytowych na terenie gospodarstwa. Gospodarstwa niepodłączone do kanalizacji muszą być wyposażone we właściwe urządzenia do gromadzenia ścieków (szczelne szamba z przykryciem zamykanym do usuwania nieczystości), a gromadzone w ten sposób ścieki muszą być przekazywane do okolicznych oczyszczalni. Istnieje też inne rozwiązanie tego problemu poprzez zbudowanie przydomowej oczyszczalni ścieków.

EFEKTY WDRAŻANIA PROGRAMÓW ROLNO-ŚRODOWISKOWYCH W POLSCE I W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

Na Działanie 4. – Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt zaplanowano w PROW na lata 2004–2006 kwotę 349 mln. złotych, tj. 9,7% całego budżetu [Plan... 2004]. Według danych uzyskanych w ARiMR, zrealizowane płatności na dzień 28 lutego 2006 r. wynosiły 35,3 mln. zł, a na 20 kwietnia 2006 kwota wypłaconej pomocy beneficjentom wynosiła już 110,9 mln. zł.

Do końca lutego 2006 r. liczba złożonych w skali kraju wniosków o pomoc w ramach Działania 4. wynosiła 47 093. Jak wynika z rysunku 1 w przekroju województw najwięcej wniosków złożonych zostało w woj. lubelskim – 7371, wielkopolskim – 4596, świętokrzyskim – 4327 i mazowieckim – 4203, a najmniej w woj. śląskim – 768.

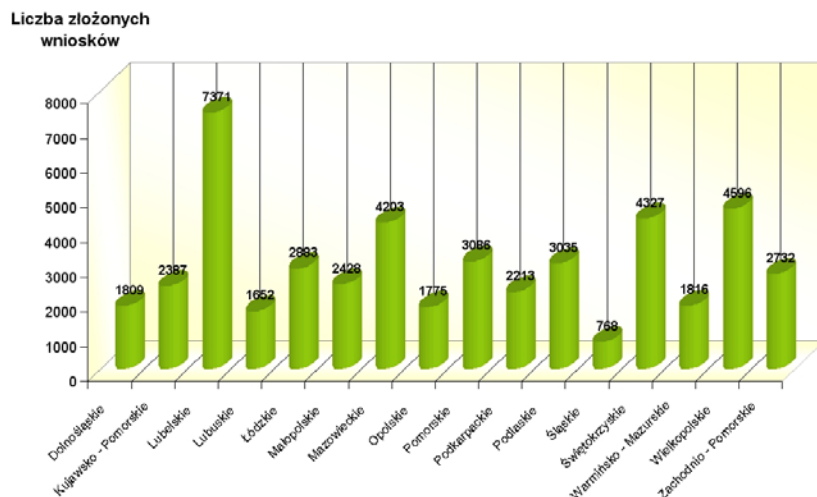
W woj. małopolskim liczba złożonych wniosków na dzień 31 grudnia 2005 r. wyniosła 2718, z czego największym zainteresowaniem cieszył się pakiet S02: Rolnictwo ekologiczne – 1409 oraz pakiet K01: Ochrona gleb i wód – 793, zaś najmniejszym K02: Strefy buforowe – 2 oraz P02: Pastwiska ekstensywne – 50 (rys. 2).

Powierzchnia użytków rolnych objęta pakietami rolno-środowiskowymi wyniosła 20 566 ha, zaś liczba zwierząt – 1172.

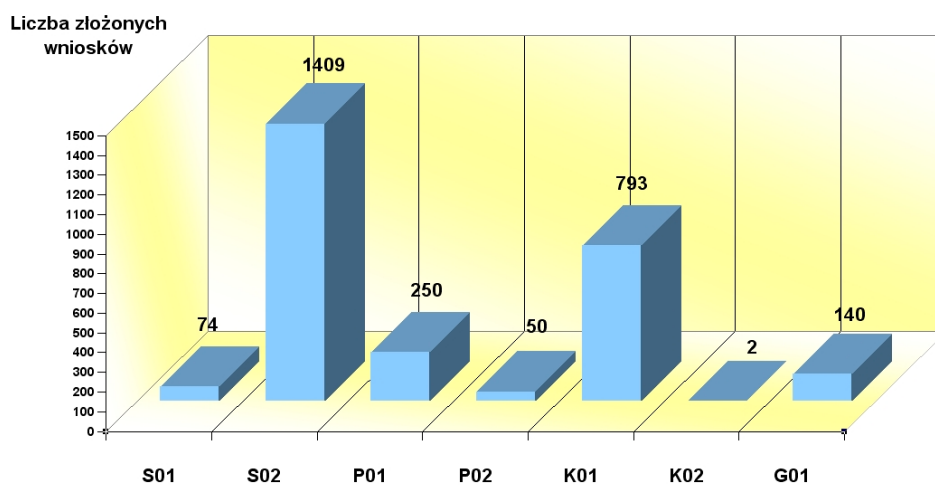
Największa powierzchnia wynika z pakietu S02: Rolnictwo ekologiczne – 12 925 ha oraz K01: Ochrona gleb i wód – 4887 ha (rys. 3).

W przekroju powiatów woj. małopolskiego, pod względem liczby złożonych wniosków dominuje powiat nowosądecki – 861 wniosków i limanowski – 558 wniosków, a na końcu pozostają: powiat chrzanowski – 9, suski – 17, tatrzański – 17 i wadowicki – 24 (rys. 4).

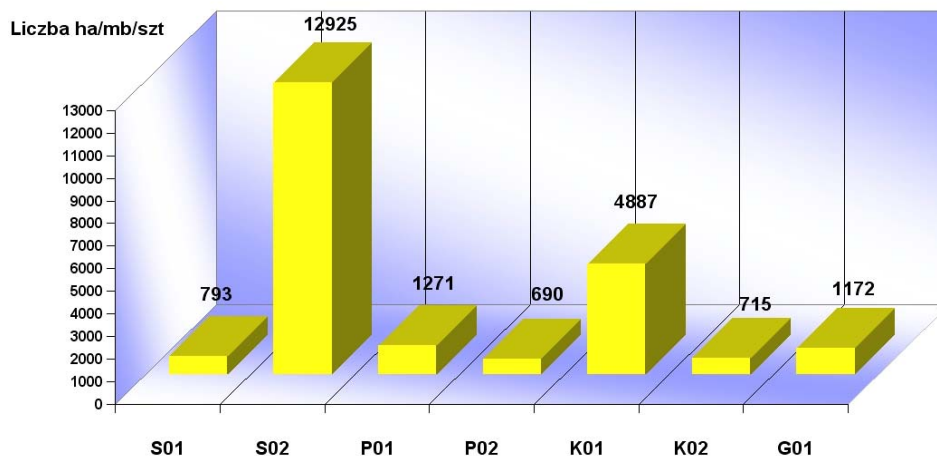
Pakiet Rolnictwo ekologiczne (S02) cieszy się największym uznaniem w powiecie nowosądeckim – 808 wniosków, limanowskim – 507 oraz gorlickim – 223; Rolnictwo zrównoważone (S01) w miechowskim – 32 i tarnowskim – 19; Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01) w bocheńskim – 91, nowosądeckim – 33 i limanowskim – 29; Utrzymanie pastwisk ekstensywnych (P02) w nowosądeckim – 13 i limanowskim – 12. Ochrona gleb i wód (K01) dominuje w powiecie miechowskim – 256, olkuskim – 117 i krakowskim – 88, natomiast Zachowanie lokalnych ras zwierząt (G01) w nowotarskim – 41, gorlickim – 27 i limanowskim – 22.

Rysunek 1. Liczba złożonych wniosków o pomoc w ramach Działania 4. Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt PROW w Polsce w przekroju województw (stan na 28.02.2006)
Figure 1. Number of applications within the measure 4 Support for agri-environmental and animal welfare of RDP in Poland according to provinces (Feb. 28, 2006)

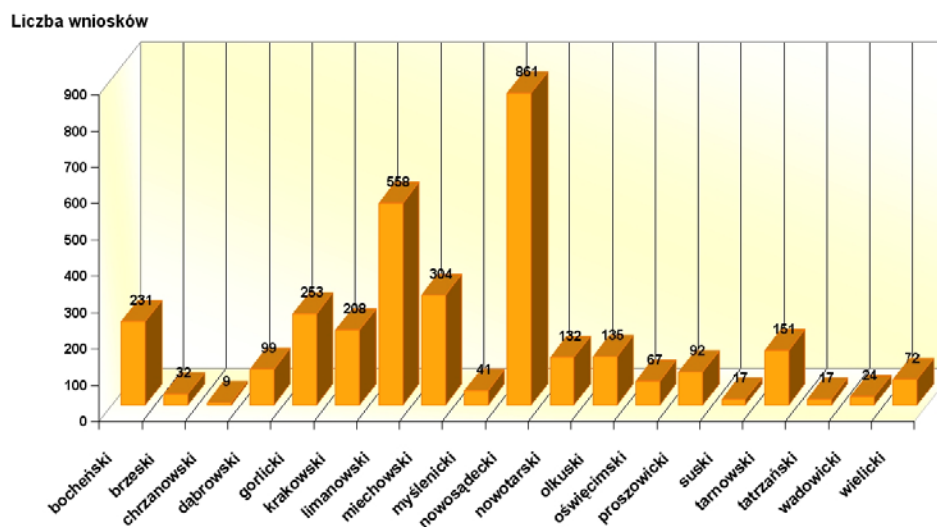

Rysunek 2. Liczba złożonych wniosków na dany pakiet rolno-środowiskowy w województwie małopolskim (stan na 31.12.2005)
Figure 2. Number of applications in Malopolska province according to agri-environmental packages (Dec. 31, 2005)

Rysunek 3. Powierzchnia użytków rolnych i liczba zwierząt objęta pakietami rolno-środowiskowymi w województwie małopolskim (stan na 31.12.2005)

Figure 3. Area of agricultural land and number of farm animals under the agri-environmental packages in Malopolska province (Dec. 31, 2005)

Rysunek 4. Liczba złożonych wniosków w ramach Działania 4.

Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt w województwie małopolskim w przekroju powiatów (stan na 31.12.2005)

Figure 4. Number of applications within the measure 4 Support for agri-environment and animal welfare in Malopolska province according to counties (Dec. 12, 2005)

Należy pamiętać, że aby złożyć wniosek o płatność rolno-środowiskową trzeba posiadać plan działalności rolno-środowiskowej opracowany i podpisany przez doradcę rolno-środowiskowego. Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego posiada 46 takich doradców, którzy w analizowanym okresie przygotowali 2172 wniosków i tyle samo planów rolno-środowiskowych, co stanowiło 80% ogółu złożonych wniosków.

PROPOZYCJE PROGRAMU ROLNO-ŚRODOWISKOWEGO NA LATA 2007–2013

W propozycji Działania 2.3 Program rolno-środowiskowy i inwestycje nieprodukcyjne, będącego elementem Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013, zapisano dziesięć pakietów oraz 52 ich warianty. Są one następujące [Program operacyjny... 2006; Program rolno-środowiskowy... 2006; Europejski... 2006]:

Pakiet 1. **Rolnictwo zrównoważone** (3 warianty): Zrównoważony system gospodarowania, Uprawa roślin w plonie z przeznaczeniem na przyoranie, Przyorywanie słomy.

Pakiet 2. **Rolnictwo ekologiczne** (6): Uprawy rolnicze (z i bez certyfikatu), Trwałe użytki zielone (z i bez certyfikatu), Uprawy warzywne (z i bez certyfikatu), Uprawy zielarskie (z i bez certyfikatu), Uprawy sadownicze niskonakładowe (z i bez certyfikatu), Uprawy sadownicze, w tym jagodowe (z i bez certyfikatu).

Pakiet 3. **Ekstensywne trwałe użytki zielone** (2): Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach, Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach nastawiona na ochronę siedlisk lęgowych ptaków.

Pakiet 4. **Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych** (9): Mechowiska i szuwary wysokoturzycowe, Łąki trzęślicowe i selernicowe, Półnaturalne łąki wilgotne „kaczeńcowe”, Półnaturalne łąki siedlisk świeżych, Murawy ciepłolubne, Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe, Słonorośla, Torfowiska wysokie, przejściowe i trzęsawiska, Luźne murawy napiaskowe.

Pakiet 5. **Mozaika gruntów ornych** (1): Mozaika gruntów ornych o szerokości pól do 50 m.

Pakiet 6. **Zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych** (4): Produkcja towarowa oraz nasienna towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych, Produkcja nasienna na zlecenie banku genów starych roślin uprawnych, Sady tradycyjne.

Pakiet 7. **Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich** (17): Zachowanie lokalnych ras bydła, koni, owiec, kóz, świń, ras/rodów kur, ras/rodów/linii kaczek, ras/odmian gęsi, ras królików, odmian szynszyli, lisów, typów barwnych tchórza hodowlanego, odmian nutrii, linii pszczół, linii karpia, szczepów pstrąga tęczowego, Działania z zakresu ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich.

Pakiet 8. **Ochrona gleb i wód** (5): Wsiewki poplonowe, Międzyplon ozimy, Międzyplon ścierniskowy, Utrzymanie i zakładanie stref buforowych, Miedze śródpolne.

Pakiet 9. **Użytki przyrodnicze** (1): Użytki przyrodnicze.

Pakiet 10. **Inwestycje nieprodukcyjne** (4): Mikroretencja, Nasadzenie i utrzymanie zadrzewień, Grodzenia miejsc wypasu zwierząt lub grodzenia zabezpieczające cenne siedliska, Budowa urządzeń zabezpieczających przed szkodami powodowanymi przez bobry i inne zwierzęta.

Przedłożona propozycja tego działania do konsultacji społecznej (maj 2006) zakłada również wzrost stawek płatności, średnio o 20% oraz rozszerzenie wdrażania wszystkich pakietów na terenie całego kraju [Program rolno-środowiskowy... 2006].

PODSUMOWANIE

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej producenci rolni mogą korzystać z różnych instrumentów finansowego wsparcia, w tym zwłaszcza z dopłat bezpośrednich oraz innych działań w ramach PROW i SPO-Rol. 2004–2006.

Wszystkie gospodarstwa korzystające z dopłat obszarowych muszą jednak spełniać minimalne wymogi (z czego nie wszyscy rolnicy zdają sobie sprawę) objęte tzw. zwykłą dobrą praktyką rolniczą, by móc otrzymywać tego typu dopłaty w kolejnych latach.

W przypadku wdrażania w gospodarstwach rolnych określonych pakietów rolno-środowiskowych i otrzymywania dodatkowych dopłat z tego tytułu, stosowne wymogi, jakie trzeba spełnić, są jeszcze wyższe, niż zwykła dobra praktyka rolnicza, co sprzyja racjonalnemu gospodarowaniu, zwłaszcza w strefach priorytetowych, które w okresie 2004–2006 objęły swoim zasięgiem aż 32 doliny rzeczne.

Tego typu polityka UE w zakresie rozwoju obszarów wiejskich stwarza szanse dla wielu małych i średnich gospodarstw na dalszy rozwój i sprzyja ochronie środowiska naturalnego, zmniejszając ryzyko zanieczyszczenia wody – głównego jego zasobu, jak również jego innych elementów, tj. gleby, powietrza i krajobrazu.

BIBLIOGRAFIA

- ABC Unii Europejskiej*, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce w latach 1999–2004. Warszawa 2004, s. 29.
- Chmielewska-Gill W., Czapla J., Dąbrowski J., Guba W. *Wspólna Polityka Rolna – zasady funkcjonowania oraz ich reforma*, FAPA, Warszawa 2003, s. 40.
- Duer I., Fotyma M., Madej A. *Kodeks dobrej praktyki rolniczej*, MRiRW, MŚ. Warszawa 2002, s. 93.
- Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 2007–2013*, 2006, www.minrol.gov.pl
- Faber A., Duer I. *Programy rolno-środowiskowe w Unii Europejskiej i w Polsce*. Pamiętnik Puławski, nr 124, IUNG. Puławy 2001, s. 59–67.
- Kachel B. *Polityka agrośrodowiskowa w Unii Europejskiej oraz w Polsce w aspekcie rozwoju regionalnego*. Zeszyty Naukowe AR, seria Ekonomika nr 29, Akademia Rolnicza. Kraków 2001, s. 31–38.
- Kaczmarek M. *Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych*. Biuletyn Informacyjny MRiRW, nr 11–12 (101), MRiRW, ARiMR. Warszawa 2005, s. 29–31.
- Kania J. *Polska w Unii Europejskiej*, s. 9-39 [w:] *Agroturystyka i usługi towarzyszące*, (red. W. Musiał, J. Kania, L. Leśniak), MSDR zs w AR. Kraków 2005, s. 246.
- Kania J. *Wyzwania dla doradztwa w aspekcie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*. Acta Agraria et Silvestria, series Agraria, sekcja Ekonomiczna, Vol. XL, PAN Oddz. w Krakowie, Kom. Nauk Roln. i Leśn. Kraków 2003, s. 143–149.
- Kłodziński M. *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce w i krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo SGGW. Warszawa 1997, s. 89.
- Lipińska I., Suchoń A. *Programy rolno-środowiskowe*, Poradnik Gospodarski nr 3, WODR. Poznań 2006, s. 8–9.
- Michna W. *Proekologiczne zorientowanie polityki rolnej w Polsce na przełomie XX i XIX wieku*, IERiGŻ. Warszawa 1993, s. 75.
- Musiał W., Kania J. *Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej*, s. 62-73 [w:] *Podstawy integracji europejskiej*, praca zbiorowa pod red. J. Kani. Wyd. Nauk. AR, Kraków 1998, cz. I, s. 542.
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, 2004, www.minrol.gov.pl
- Program rolno-środowiskowy i inwestycje nieprodukcyjne (Działalność 2.3 PROW 2007–2013)*, 2006, www.minrol.gov.pl
- Program Operacyjny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013*, projekt, marzec 2006, www.minrol.gov.pl
- Przewodnik po Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym*, pod red. A. Liro, W. Dembek, N. Dobrzyńska, I. Duer, M. Zieliński, MRiRW. Warszawa 2004, s. 28.
- Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt – przewodnik*, MRiRW. Warszawa 2005, s. 23.
- Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt, Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 2006, www.arimr.gov.pl
- Ważniejsze akty prawne:**
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. Nr 131 poz. 1095).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. Nr 22 poz. 178 i 179).

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 października 2004 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełnili wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym (Dz.U. Nr 232 poz. 2336).

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie wzoru wniosku o przyznanie płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt oraz zawartości planu tego działania (Dz.U. Nr 181 poz. 1878).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz.U. nr 229 poz. 2313).

Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. Nr 174 poz. 1809 z późn. zm.).

Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. Nr 93 poz. 898).

Ustawa z 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz.U. Nr 91 poz. 872).

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji EFOiGR (Dz.U. Nr 229 poz. 2273 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań, mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych (Dz.U. z 2003 nr 4 poz. 44).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 23 grudnia 2002 r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych (Dz.U. z 2002 r. nr 241 poz. 2093).

Ustawa z 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu (Dz.U. Nr 89 poz. 991)

Ustawa z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 1995 roku Nr 16 poz. 78).

Dr inż. Józef Kania
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa
Akademia Rolnicza w Krakowie
e-mail: drukania@cyf-kr.edu.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. inż. Wojciech Bartnik*

Józef Kania

**AGRI-ENVIRONMENTAL PROGRAMME
AND GOOD FARMING PRACTICES AS OPPORTUNITIES
OF THE BEST FARMING SYSTEM AND PROTECTION
OF RIVER-VALLEYS**

SUMMARY

In this paper author presents scopes and rules of agri-environmental programme in Poland including all packages and their options connected with a different implementation area, payments calculation and the first results in Poland and especially in Malopolska province.

The following packages have been described in details: sustainable farming (codes: S01), organic farming (S02), maintenance of extension meadows (P01), maintenance of extensive pastures (P02), water and soil protection (K01), buffer zones (K02) and protection of local breeds of farm animals (G01). Each package covers a set of several strictly defined requirements, going beyond the Usual Good Farming Practices, which also have been presented in the paper, and does not overlap with other CAP support measures.

Key words: Agri-environmental Programme, Good Farming Practices, Usual Good Farming Practices, Nitrate Directive